

SKINUTO SA SAJTA

www.maturskiradovi.net

Besplatan download radova

REGIONALNA EKONOMIJA

- KLASIFIKACIJA, RAST I RAZVOJ -

Ekonomska geografija je fokusirana na prostorne aspekte ekonomskih aktivnosti: proizvodnje, trgovine i potrošnje. Regionalne razlike koje se javljaju kada je reč o stepenu razvijenosti i intenziteta ovih aktivnosti dovode do razlika i u ekonomskom rastu i razvoju samih regija. Međutim, svedoci smo sve veće integrisanosti i međuzavisnosti regionalnih ekonomija. Kao posledica tih procesa, ekonomska geografija se poslednjih godina sve više okreće izučavanju svetske – globalne ekonomije.

Pomenuli smo da je jedna od ekonomskih aktivnosti i PROIZVODNJA. Pod proizvodnjom bi se podrazumevali svi procesi koji se odnose na povećanje vrednosti robe u odnosu na sirovine koje ulaze u proces prerade i finalizacije. Cena krajnjeg (finalnog) proizvoda je veća što je veći unos sirovina, stepen njihove obrade (promene) i direktno je srazmerna količini inputa: radu, dodatnim sirovinama, osnovnim sirovinama,...

Proizvodnja direktno zavisi od nekoliko faktora:

- Zemljište (sirovine i materijali za proizvodnju)
- Rad (količina i kvalitet)
- Kapital (brz finansijskog sektora)
- Rukovodstvo
- Infrastruktura
- Tehnologija

Druga važna ekonomska aktivnost je TRGOVINA. Pod trgovinom se podrazumeva proces premeštanja dobara i usluga sa lokacije na lokaciju s ciljem ostvarivanja zarade. Kod transporta roba i usluga važno je objasniti pojam *dodatne vrednosti*. Ona predstavlja razliku između vrednosti sirovina, rada i transportnih troškova na jednoj strani i prodajne cene robe na drugoj. Ova vrednost je različita u prostoru, baš kao što je različit i razmeštaj sirovina i cena proizvoda, a ona je, upravo, ta pokretačka snaga kretanja roba i usluga sa lokacije na lokaciju. U tom procesu određene uloge imaju veliko i maloprodaja.

Kao treća aktivnost ljudi u ekonomskom prostoru, javlja se POTROŠNJA. Ona je, zapravo, korišćenje dobara, usluga, izvora, a u cilju zadovoljenja potreba i želja. Potrošnja zavisi od bogatstva, prihoda, pristupačnosti faktora proizvodnje jer potrošačke regije teže da istovremeno postanu i veliki proizvodni prostori.

Pored napred pomenutih osnovnih ekonomskih aktivnosti, za što bolje razumevanje regionalnog rasta i razvoja potrebno je skrenuti pažnju na još nekoliko ekonomskogeografskih kategorija.

Ekonomske aktivnosti podeljene su po sektorima. U primarni sektor spadaju: poljoprivreda, ekstrakcija ruda i minerala, ribolov i lov, šumarstvo. Sekundarni sektor čini industrija. Ova privredna grana je veoma bitna, posebno, ako se ima u vidu da ona čini

industrijsku bazu regije. Uvek uvođenje industrije u prostor prate visoki prihodi i plate, odnosno povećanje izvoza. Tercijarni sektor podrazumeva: transport, komunikacije i javne službe, trgovina, finansije i osiguranje, usluge, uprava i administracija.

Funkcionisanje ekonomije u prostoru se objašnjava i putem proizvodne mreže i različitih vrsta veza. Tu su prisutne unapredne veze («forward linkedges») – usmerene ka višim stepanjima proizvodnje, unazadne veze («backward linkedges»)- okrenute nižim stepenima u proizvodnim procesima i sporedne veze («sideways linkedges»)- javljaju se u okviru iste ekonomske grane i aktivnosti.

EKONOMSKI RAST I RAZVOJ

Pojam ekonomski rast podrazumeva širenje i rast proizvodne mreže, industrijske baze ili rast regionalne ekonomije, kao i sve posledice tog rasta: porast zaposlenosti i porast zarada. Proradne pojave mogu da budu i u vidu integracije lokalnih i regionalnih ekonomija u nacionalnu ili globalnu ekonomiju.

Negativni efekti ekonomskog rasta postoje i javljaju se, pre svega, u vidu ekoloških problema: uništavanja prirode i čovekove okoline (uvek postoji dilema «rast ili okruženje» koja je rešiva ako se u politiku regionalnog planiranja uvrsti i zaštita životne sredine), zatim pojave galopirajuće inflacije (Brazil 80-ih i 90-ih godina).

Na drugoj strani, pojam ekonomski razvoj nije sinonim prethodnom terminu. Pod ekonomskim razvojem podrazumevamo pozitivne promene i procese koji su usmereni na poboljšavanje uslova života i koji se ostvaruju nekim od ekonomskih instrumenata. Naravno, pitanje «pozitivnosti» zavisi od perspektive iz koje se posmatra data problematika, zavisi od kulture, tradicije, karaktera regija,...

Kao najvažniji faktori ekonomskog rasta i razvoja pojavljuju se: veze, investicije i proizvodni odnosi nekog prostora, tj. protok informacija i tehnologija u okviru INDUSTRIJSKIH AGLOMERACIJA. Upravo su one generatori – centri inovacija i proizvodnje.

Industrijski regioni 80-ih i 90-ih godina se znatno razlikuju u svojoj fizionomiji od ranijih, ali je zato njihova geneza dosta slična: postojanje veza i odnosa preduzetničkih aktivnosti koje su direktno uticale na rast i razvoj industrije. Da li je određena regija postati industrijski region zavisi od njene sposobnosti da privuče, a onda održi i očuva konkurentnost svoje industrije, kao i da stvori pogodnu klimu i uslove za poslovanje.

Ciljevi razvoja ne smeju biti vezani samo za obezbeđivanje i zadovoljavanje osnovnih životnih potreba, već i za širi spektar ljudskih orijentacija – društvenu nadogradnju. To znači da bi globalni razvoj podrazumevao pronalaznje ključa za kolektivne potrebe celog čovečanstva omogućavajući svim narodima i nacijama aktivno i podjednako učestvovanje u svetskoj ekonomiji i razvoj partnerskih odnosa.

No, iako bi svaki stanovnik planete u nekom segmentu svog bitisanja osetio blagodet globalnog ekonomskog rasta, sigurno je da bi taj isti rast prouzrokovao još dublji jaz između bogatih i siromašnih. Konačno, ekonomski rast ne mora subsekventno da preraste u ekonomski razvoj. Zvuči možda paradoksalno, ali posmatrano u globalnim razmerama, kako raste svetsko tržište, proizvodne mreže i trgovina, tako rastu i regionalne razlike u svetu. Ovo je, između ostalog, posledica i činjenice da su različite regije u jednom trenutku u različitim fazama razvoja, odnosno da evolucija regija ne teče istovremeno. Mnogi smatraju da je ključ razvoja ekonomski rast i industrijalizacija. Ali kako su regije na različitim stupnjevima razvoja, onda se ne može ponuditi neko jedinstveno rešenje koje bi rezultiralo podjednakim razvojem datih regija.

Zaključili bismo da se napori koji se čine u pravcu razvoja na globalnom planu, moraju u svakom slučaju koordinirati i vezati za regionalne specifičnosti.

E.S. Simson (1994) smatra da uspešnost razvoja direktno zavisi od sposobnosti regije da razvije i održi takvo socio-ekonomsko okruženje koje je i za strane investicije i za domaću eksploataciju onoga što regija poseduje. Međutim, javlja se situacija u kojoj regije koje su veoma slične u svojim prednostima ipak nisu podjednakog stepena razvijenosti. Zašto? Odgovor leži u tome što pojedine regije nisu stvorile odgovarajuću klimu za investiranje, već su nasuprot, razvile niz instrumenata i takvo odbijajuće okruženje da su ih potencijalni investitori zaobilazili (korupcija, nesigurnost). Tako su,

danas mnoge nerazvijene regije, ostale bez transfera tehnologija, inovacija i stvaranja proizvodne mreže.

Morrill (1970), pak, smatra da su najvažnije barijere regionalnom razvoju:

- Konflikti između razvojne politike i postojećih stavova
- Tradicija
- Kultura
- Nekonkurentnost industrijski siromašnih regija
- Zavisnost u proizvodnim odnosima (ostaci kolonijalnih odnosa)

Ako bismo pomenutu situaciju posmatrali sa trgovinskog aspekta, to bi izgledalo ovako: nerazvijene regije izvoze jeftine sirovine, a uvoze skupu industrijsku robu i nikako ne ostvaruju pozitivan trgovinski bilans. One postaju sirovinska baza i veliko tržište za bogate i razvijene regije. Pored svega pomenutog, i populaciona neravnoteža utiče na lošu poziciju nerazvijenih regija. Tu se javljaju tri moguća problema:

- odnos stanovništva i poljoprivrednih površina je veliki što znači da se domaćom proizvodnjom ne podmiruju ni osnovne potrebe za hranom (nizak nivo agrara)
- potrebe za hranom tako velikih populacija ne mogu se podmiriti ni na nivou regionalnog tržišta
- porast populacije je takav da, dugoročno posmatrano, ekonomski rast ne može da ga prati (Nigerija, Pakistan, Indija)

Ove države/regije morale bi značajno da poboljšaju svoju poljoprivrednu proizvodnju kako bi uspele da obezbede dovoljno hrane za svoje stanovništvo, a kada u tome i uspeju onda im morati da traže način kako da obezbede dovoljno posla za sve veći kontingent radne snage. U ovakvim situacijama, ne poklapanja između onoga što jeste i onoga čemu se teži, dolazi do pojave praatnih efekata siromaštva: korupcija, kriminal, crna berza, eksploatacija dece, ... Dolazi do rasta «crnog tržišta» i korumpiranosti državnih struktura (Kolumbija, Rusija, Peru).

Nurske (1953) ukazuje na pojavu kumulativnosti razvoja kada je o razvijenim regijama reč. Naime, razvijene regije uspešno koriste prednosti transfera tehnologija i difuzije inovacija, smanjivanje sirovinske zavisnosti kako bi postale još konkurentnije na svetskom tržištu (sintetički materijali, reciklaža).

Nagli rast i razvoj visokokonkurentnih regija u SAD, Evropi i Japanu posle Drugog svetskog rata, uz uspešno održanje proizvodnje i investicione mreže kao i ograničenim gubicima u tehnologiji, doveli su do još veće neravnoteže u svetskoj privredi. One su uspele da privuku i da dalje privlače kapital, za razliku od nerazvijenih regija koje nisu uspešne, čak ni u tome, da privuku ni najmanju količinu investicionog kapitala koji bi im omogućio ulazak u konkurentsku borbu na tržištu.

Ima se da je ograničeni kapital jedan od najvećih problema sa kojim se nerazvijene ekonomije suočavaju. On ih «guši» i njihovu proizvodnju čini neefikasnom. Uz to, nizak nivo radne produktivnosti uslovljen niskim odnosom rad-kapital, zajedno sa slabo razvijenim eksportnim granama (zbog ograničenog kapitala) doveli su do veoma niskog nivoa investicija po glavi stanovnika u nerazvijenim regijama. Pokušalo se da se putem protekcionističkih mera zaštiti domaća proizvodnja, ali je pojava slobodnih carinskih zona loše uticala na te inicijative.

Kada se pogleda u budućnost, teško se može nazreti rešenje neravnoteže koja postoji u ekonomijama različitih regija. Sadašnja kretanja ukazuju da im procesi akumulacije kapitala i povećavanja bogatstva imali ka već razvijenim regijama sveta, a na štetu i uštrb nerazvijenih. Sve se dodatno komplikuje nizom ekoloških problema koji često prerastaju u prave ekološke

krize, a neretko i katastrofe u nerazvijenim delovima sveta. Azijsko-pacifičke zemlje, Afrika, Latinska Amerika su danas dobrim delom pogođene uništavanjem šuma, degradacijom zemljišta, gubitkom biodiverziteta, uništenjem staništa, zagađivanjem vazduha i voda, smanjivanjem produktivnosti usled ekstremnih vremenskih uslova i prirodnih katastrofa. Tako ove regije postaju predisponirane za ekološke, ali i prirodne nepogode i katastrofe i zavisne od pomoći za rešavanje istih. Nedostatak hrane često je naglašen i zbog prethodno pomenutih problema, te tako bogati svet pruža pomoć u raznoraznim trgovinskim olakšicama ovim prostorima kada je u pitanju hrana. Nerazvijeni na taj način postaju još zavisniji, a istovremeno ostaju po strani investicionih ulaganja jer «novac» traži zone «malog» ekonomskog i prirodnog rizika.

Tabela 1: Prva klasifikacija svetske ekonomije

Komercijalna ekonomija	Ekonomija održanja
Naglasak na trgovini, finansijama i prodaji	Naglasak na osnovnim životnim potrebama
Orjentacija prema sekundarnom i tercijarnom sektoru	Orjentacija ka primarnom sektoru
Otvorena i visoko integrisana	Zatvorene i manje integrisane ekonomije
Pod uticajem tehnologije i informacija	Pod uticajem poljoprivrede
Locirana najveća svetska tržišta sa koncentracijom bogatstva, moći i industrije	Lokacije manjih tržišta sa malom koncentracijom bogatstva, moći i industrije
Otvorena prema unutrašnjoj inostranoj tražnji	Odgovaraju samo na unutrašnju tražnju
Proizvodni viškovi za izvoz	Mali ili nikakvi viškovi
Visoka distribucija radne snage i visoko specijalizovana radna snaga	Mala diferencijacija radne snage i manja specijalizacija radne snage
Visok stepen akumulacije kapitala	Nizak stepen akumulacije kapitala
Kapitalnointenzivna proizvodnja	Radnointenzivna proizvodnja

KLASIFIKACIONE ŠEME

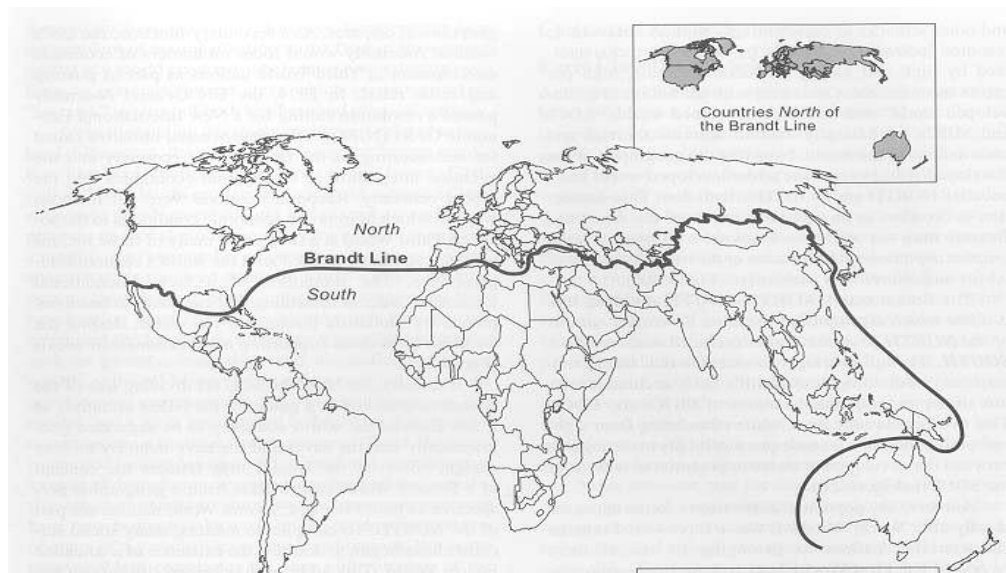
I Ranije klasifikacije

Odnos komercijalna ekonomija – ekonomije za osnovne životne potrebe (prethodna tabela).

II Podela prema ekonomskom statusu

Podela podrazumeva deobu na: najnerazvijenije zemlje i više razvijene zemlje. Geografski gledano, ove zemlje su podeljene na bogati SEVER i siromašni JUG. Tako je ponovo postala aktuelna Brentova karta – karta koja je pokazivala geografski razmeštaj razvijenih i nerazvijenih država sveta. Na njoj se jasno očitava «linija razdvajanja» ova dva sveta. Data ovakav pre više od dve decenije, na žalost, i danas je najvelim delom primenljiva i aktuelna.

Karta 1: Brentova karta podele sveta na SEVER i JUG

III Prema društveno-ekonomskom sistemu

Podela je izvršena na tzv. «svetove»:

- prvi svet – tržišne, kapitalističke ekonomije sa najvećim bogatstvom
- drugi svet – socijalističke ili komunističke ekonomije, ali razvijene
- treći svet – slabo do potpuno nerazvijene ekonomije

Kao granična linija pomenutih svetova poslužila je Brentova linija razdvajanja s tim što su prva dva sveta svrstana na jednu, bogatiju i razvijeniju stranu, a Treći svet je ostao na drugoj strani.

Ovaj poslednji termin je veoma često u upotrebi i uvršten je u ekonomsku terminologiju. Postao je sinonim nerazvijenosti ili slabog ekonomskog razvoja. Ujedinjene nacije su kao svoju sekundarnu ulogu i cilj navele, upravo, pružanje pomoći u razvoju zemalja Trećeg sveta. Tako je Generalna skupština UN 1974.godine donela rezoluciju «Novi svetski ekonomski poredak» čiji su ciljevi bili usmereni ka restrukturiranju svetske ekonomije i integraciji regionalnih u svetsku ekonomiju, kao i ka poboljšanju ekonomskih uslova u zemljama Trećeg sveta.

Poslednjih decenija XX veka, političke promene (raspad SSSR, kraj hladnog rata), kao i promene u ekonomskoj sferi (mešovite ekonomije - Kina) dovele su do umanjavanja značaja ove podele i klasifikacije država na svetove. Na scenu sve više stupa model «center-periferija» kojim se pokušavaju objasniti određeni mehanizmi nastanka, ali i održavanja razlika koje se pojavljuju na različitim nivoima: lokalnom, regionalnom i globalnom.

CENTAR I PERIFERIJA – globalni nivo

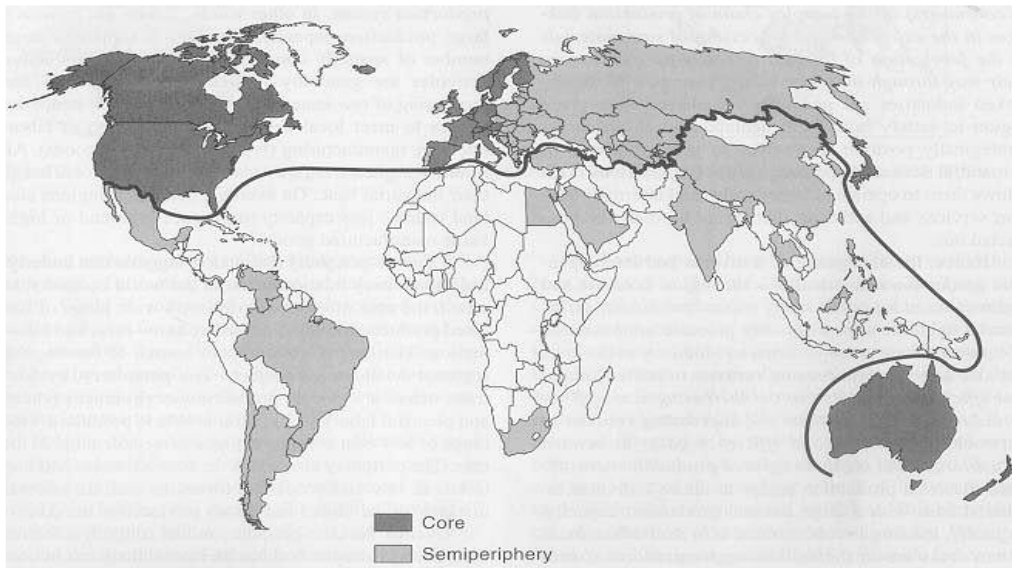
Podela sveta na sever i jug zasnovana je na modelu «centar - periferija» koga su prvi, nezavisno jedan od drugog, dali argentinski i nemački ekonomista (Raul Prebisch i Andreas Predohl). Oni su u obzir uzimali proizvodnju, trgovinu i ekonomski razvoj regije. Fridman objašnjava model nejednakom raspodelom moći, odnosno ekonomskih aktivnosti. U centru se one koncentrišu, a na periferiji su sve slabije.

Ovaj model objašnjava variranja proizvodnih i trgovinskih potencijala u prostoru koja su posledica, upravo, određenih veza i odnosa u centru i zavisnoj periferiji.

CENTAR: regija koja se odlikuje velikim aglomeracijama «vertikalno» vezanih industrija, odnosno regija sa koncentrisanom proizvodnom mrežom. Postojele vertikalne veze podmiruju kako lokalno tržište, tako stvaraju povoljne pozicije u odnosu na druge slične industrije u okolini. Razvijena proizvodna mreža kroz različite sektore osigurava i održava dodatne vrednosti robi i uslugama. Aglomeracije snižavaju transportne troškove i istovremeno omogućavaju pojavu RASTUĆIH PRINOSA na nivou pojedinačnih firmi, ali i celokupne proizvodne mreže. Rastući prinosi su generatori povećanja raznovrsnosti industrijske baze, ali i proizvodnih kapaciteta. Dolazi do koncentracije proizvodnje, a ona se obično javlja tamo gde je veća ponuda radne snage, znači u blizini urbanih područja. Na taj način su aglomeracije uvek vezane za urbane sisteme.

PERIFERIJA: se razvija nasuprot centru. U njoj ne postoje veći proizvodni kapaciteti jer ona nije u stanju da podrži veći broj koncentrisanih aktivnosti na svom prostoru. Uglavnom su ekonomske aktivnosti usmerene na ekstrakciju i proizvodnju sirovina za izvoz ili, pak, na ekonomije za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba lokalnog tržišta. Isto je periferija povoljno područje za radnointenzivne industrije koje zahtevaju veliku radnu snagu, a koja je na periferiji znatno jeftinija.

Karta 2: Podela sveta po modelu "centar-periferija"

Ovaj model dosta dobro prikazuje odnose koji postoje u svetskoj ekonomiji. Centar periferiji nudi širok izbor finalnih proizvoda, tehničku podršku, know-how, informacije i investicione fondove za razvoj. A periferija, s druge strane, nudi jeftinu radnu sredinu (masovna i jeftina radna snaga), izvore i sirovine, mogućnost proizvodnje velike količine jeftinih proizvoda za centar i veliko tržište za robu iz centra.

Model je složen jer se sastoji iz više nivoa. Jedna regija se može posmatrati u jednom kontekstu kao centar, a u nekom drugom kao periferija (jug SAD je periferija za severoistok države, ali su SAD centar u odnosu na L.Ameriku). Model je primenljiv i za globalne razmere, odnosno može se lako uklopiti u podelu sveta na sever i jug. U tom slučaju se javlja i jedna prelazna zona koja je nazvana POLUPERIFERIJA ili semiperiferija. Zemlje poluperiferije se mogu okarakterisati kao center za siromašne zemlje juga, ali i kao periferija za bogati sever.

Podela sveta prema ovom modelu bi izgledala ovako:

- centar – SAD, Kanada, Japan, Australija sa N.Zelandom, Zapadna Evropa
- poluperiferija – pet velikih ekonomija juga (Meksiko, Brazil, Indija, Kina i J.Koreja – svaka od njih je 1995. imala GDP preko 250mrd.\$), Rusija i zemlje ZND, izvoznice nafte sa Bliskog Istoka (s.Arabija, Kuvajt, UAE), Tajland, Singapur, Malezija, Indonezija i Filipini, zemlje Istočne Evrope, Venecuela, Argentina, Urugvaj i Čile, Turska, Izrael, Iran, Pakistan, Egipat, JAR, Island, Irska, Portugal
- periferija – sve ostale, siromašne zemlje L.Amerike, Afrike i Azije

Kao mere razvijenosti jedne zemlje ili regije najčešće se uzimaju GDP – bruto domaći proizvod i GNP – bruto nacionalni proizvod, odnosno njihove vrednosti po glavi stanovnika. GDP podrazumeva ukupnu proizvodnju dobara i usluga u okvirima granica jedne države ili regije u toku jedne godine minus međufazna potrošnja u državi. GNP predstavlja ukupna dobra i usluge koji pripadaju jednoj državi bez obzira da li su nastali u zemlji ili u inostranstvu. Poređenja radi GDP/pc SAD, V.Britanije, Japana, Francuske je preko 12 500 \$, a nerazvijenih zemalja manje od 1 000 \$.

Osim ove dve mere, često se kao reper razvijenosti uzimaju i:

- procenat zaposlenih u ukupno radno aktivnom stanovništvu i procenat zaposlenih po sektorima
- ukupan izvoz i vrednost izvoza po glavi stanovnika

Međutim i u okviru grupe nerazvijenih zemalja postoje razlike. Dobar primer za to je Kina, zemlja semiperiferije koja konstantno ima veliki ekonomski rast i visok razvojni potencijal. Sredinom 90-ih, Kina je imala 1/10 ukupnog svetskog GDP. A inostrani dug je 1993.godine iznosio oko 80mrd.\$, odnosno svega oko 3% kineskog GNP (Sudan je tada imao dug oko 17mrd.\$ što je bilo 80% njegovog GNP). Inostrani dug je inače jedna od najvećih prepreka za razvoj i ekonomski rast zemalja Trećeg sveta.

Tabela 2: pore enje ndikatora ekonomskog razvoja izabranih nerazvijenih zemalja

indiktori	Bangladeš	Nigerija	Brazil	Pakistan
Populacija 1993 (u milionima)	115,2	105,3	156,6	122,8
GNP/glavi stanovnika (1993), \$	220	300	2930	430
Stopa godišnjeg rasta GNP (1980-93), %	2,1	-0,1	0,3	3,1
Prosečno trajanje Života	56	51	67	62
Stopa prosečnog godišnje inflacije, %	8,6	20,6	432,4	7,4
Prosečan godišnji rast izvoza, %	9,8	-0,6	5,2	10,1
Ukupan spoljni dug /glavi stanovnika	120,4	308,9	848,2	212,1

Preduslovi za razvoj ekonomija se stalno menjaju kako u prostoru, tako i u vremenu. Poboljšanja i veći stepen razvoja kod semiperifernih ekonomija umnogome zavisi od toga da li su one sposobne da razviju konkurentne industrije i njima odgovarajuću infrastrukturu. Ovakve zemlje, kod kojih se oseća neki proces napredovanja, mogle bi se nazvati «zemljama u razvoju», za razliku od onih kod kojih se ne beleži nikakav napredak i koje smo prinuđeni okarakterisati kao «nerazvijene».

Događaji i procesi na globalnom – svetskom planu utiču i na pojedinačne ekonomije, te one nisu u stanju da samostalno kontrolišu kretanja u svojim ekonomijama. Kakao države/regije razlikuju po mnogo osnova, one onda i na različit način prihvataju i reaguju na globalne promene. Ukaratko, industrije i privrede perifernih regija/država moraju biti spremne da se što brže i lakše adaptiraju na sve promene u uslovima i na svetskim tržištima. U tom slučaju nerazvijene oblasti moraju da osiguraju konkurentnu radnu snagu, ali i finansijsku bazu za razvoj infrastrukture i ekonomskog rasta, odgovarajućim menadžment i preduzetništvo za implementaciju proizvodnih tehnologija, kao i učesni struktura vlasti koje treba da obezbede povoljnu klimu za poslovanje.

Osim svega pomenutog za razvojni proces je bitna i socijalna, kulturna i poslovna mreža. Transport i komunikacije su važne za obezbeđivanje kritične mase proizvođača i snabdevača. Ovo mora biti praćeno i investicijama u ljudske resurse kako bi se stvorili odgovarajući standardi i kapaciteti radne snage. Kako mnoge strategije zavise od razvoja na lokalnom nivou, to se na lokalnim područjima mora povesti računa o koordiniranju akcija u cilju postizanja širih regionalnih ciljeva. Dakle, uspeh ekonomskog razvoja zavisi od koordinacije i kooperacije rada, investitora, industrije i vlasti.

KLASIFIKACIJA SVETSKE BANKE

Svetska banka je sve zemlje sveta izdelila u grupe prema ostvarenim prihodima, odnosno prema merama razvijenosti.

Tabela 3: Prihodne grupe po Svetskoj banci i indikatori razvoja (1995)

Prihodi	GNP/glavi stanovnika, \$	Proseban GNP po glavi stanovnika, \$	Životni vek, godine	Nepismeni, %
svet	200-27000	5500	66	n/a
Niski (bez Kine i Indije)	< 700	300	56	49%
niski	<700	400	62	41%
Niski do srednji	700-2500	1600	67	19%
Visoki do srednji	2500-10000	4400	69	14%
visoki	>10000	23100	77	n/a

Ovde se uočava jasna povezanost investicija i ekonomskog rasta.

Investicije podrazumevaju finansijske injekcije u fabrike, mašine, proizvodnu opremu i u sve ono što je potrebno za proizvodnju uz dodatke za investitore. Možda su azijske zemlje najbolji primer pomenute međuzavisnosti (GDP i GDI). Investicije i kapital su zajedno sa jeftinom radnom snagom omogućile azijskim državama da znatno poprave svoj ekonomski status.

Tabela 4: *Prosečne god. stope rasta GDP i GDI po prihodnim grupama (1980-93)*

prihodi	Stope rasta GDP (1980-1993)	GDI
svet	2.9	3.2
Niski (bey Kine i Indije)	2.8	-0.2
niski	5.8	6.1
Niski-srednji	1.6	0.8
Visoki-srednji	2.7	2.1
visoki	2.9	3.2

Ovakva podela od strane Svetske banke se umnogome poklapa sa Brentovom podelom sveta na sever i jug, odnosno sa modelom «centar-periferija». Visokorazvijene zemlje su koncentrisane na severu, niskorazvijene na jugu. A središnji pojas zauzima semiperiferija i geografski pripada semiperiferiji.

ULOGA RADNE SNAGE

Kontigent radne snage u svetu je procenjen na približno polovinu ukupnog broja ljudi na Zemlji (oko 3 mld ljudi). Međutim sektorska distribucija radne snage drastično varira od sektora do sektora.

Tabela 5: *Procena učešća svetske radne snage o sektorima (1998)*

sektor	Procenjen procenat svetske radne snage, %
Rudarstvo, ribolov, šumarstvo	<1
poljoprivreda	47
Sekundarni	20
tercijarni	32

U primarnom sektoru se nalazi gotovo polovina od ukupnog broja zaposlenih (oko 1,4 mld. ljudi). I ni se da je teško doći do nekih bitnijih promena u ovom odnosu jer je u svetu sve veća potražnja za hranom usled naglog porasta broja stanovnika. Poljoprivreda, dakle, ostaje dominantna privredna grana na poluperiferiji i periferiji, dok se u centru razvija postindustrijsko društvo sa tercijarnim sektorom kao najvažnijim.

Učešće radne snage po sektorima i regijama pokazuje određenu geografsku pravilnost i veliku zavisnost od stepena razvoja i veličine prihoda (tabela 6).

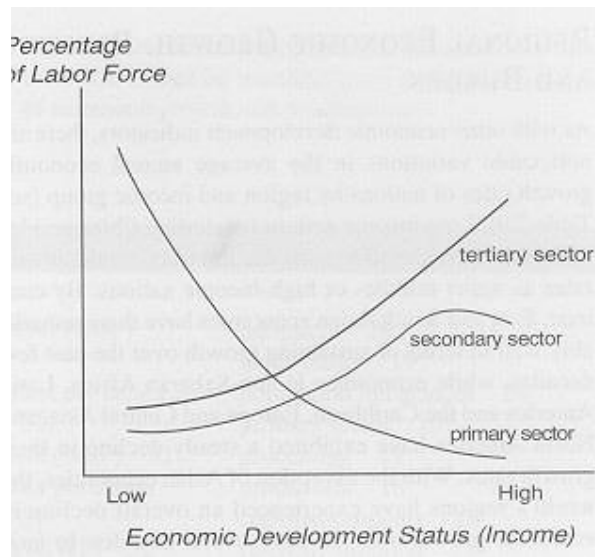
Tabela 6: Distribucija zaposlenih po sektorima (1989-1991)

regije	Radna snaga, %			Prihodi, grupe		
	primarni	sekundarni	tercijarni	niski	srednji	visoki
S.Amerika	4	25	71	/	/	*
SAD	3	26	72	/	/	*
Australija	5	24	70	/	/	*
S.iC.Amerika	12	29	58	/	*	*
meksiko	23	29	48	/	*	/
Evropa	14	36	50	/	/	*
UK	2	29	68	/	/	*
Danska	6	27	67	/	/	*
Poljska	27	37	36	/	*	/
Bivši SSSR	20	39	47	/	*	/
J.Amerika	39	26	45	/	*	/
Urugvaj	4	30	66	/	*	/
Venecuela	13	25	62	/	*	/
Ile	19	26	55	/	*	/
Brazil	31	27	42	/	*	/
Azija	60	18	22	*	*	*
Japan	7	35	59	/	/	*
J.Koreja	17	36	48	/	*	/
Malezija	26	28	46	/	*	/
Filipini	45	16	39	/	*	/
Pakistan	47	20	33	/	*	/
Indonezija	56	14	30	/		/
Indija	70	13	17	*	/	/
Kina	74	14	12	*	/	/
Bangladeš	75	6	19	*	/	/
Subsaharska Afrika (bezJAR)	69	12	19	*	*	/
Nigerija	68	12	20	*	/	/
Sudan	71	8	21	*	/	/
Zambija	73	10	17	*	/	/
Zimbabve	73	11	17	*	/	/
Kenija	81	7	12	*	/	/

Nekoliko procesa najbolje pokazuje povezanost sektorske distribucije radne snage i nivoa razvijenosti (grafik 1):

1. smanjenje zaposlenih u primarnom sektoru istovremeno znači povećanje razvijenosti
2. rast zaposlenih u sekundarnom sektoru podrazumeva rast ekonomske razvijenosti
3. porast zaposlenih u tercijarnom sektoru istovremeno znači i viši stepen razvoja date teritorije

Grafik 1: *Sektorska distribucija radne snage i nivo ekonomskog razvoja*

Dobar primer su SAD koje u primarnom sektoru imaju svega 3% ukupnog broja zaposlenih, zatim konkurentan sekundarni sektor i naglasak na tercijarnim delatnostima. Nasuprot ovome, Subsaharske zemlje imaju čak 75% zaposlenih u primarnom sektoru.

I ovde je primenljiva Brentova podela sveta na sever i jug: na jugu se nalaze siromašne agrarne ekonomije sa preko 50% zaposlenih u poljoprivredi, a na severu postindustrijske privrede sa naglašenim tercijarnim sektorom. Izuzetak bi mogle da budu Kina i Indija, koje imaju visok udeo zaposlenih u primarnom sektoru, ali istovremeno i vrlo razvijen sekundarni sektor. One su 90-ih godina učestvovali sa 15% u ukupnoj svetskoj proizvodnji

Pet faktora su glavni za karakter pomenutog odnosa:

- proizvodna orijentacija
- efikasnost proizvodnje koja zavisi od obima, tehnologije i dostupnosti faktora proizvodnje
- trgovina i stepen globalne integracije
- povezanost teritorije, postojanje mreža,...
- rast neagrarnog sektora usled procesa urbanizacije i kao posledica toga smene u sektorskoj zaposlenosti

Napred pomenuti faktori su ključni u određivanju da jedne ekonomije postanu visokorazvijene, odnosno da postanu efikasne i opstanu kao konkurentne, a sa stalnim suficitom u agrarnom sektoru. Ovaj poslednji proces naročito utiča na oslobađanje značajnog kontingenta radne snage koja se kreće ka drugim sektorima. Slične pojave su i sa onim delatnostima koje su usmerene na izvoz relativno skupe robe. Na ovaj način jača sekundarni sektor, odnosno posredno i tercijarni. Visokorazvijene zemlje imaju tipične aglomeracije privrednih delatnosti i stanovništva. Na drugoj strani, nerazvijene ekonomije uglavnom proizvode za direktnu potrošnju koja često nije dovoljna da podmiri domaće potrebe i one postaju zavisne od onih država koje ostvaruju konstantan suficit, pre svega, u proizvodnji hrane.

Međunarodna trgovina i globalna proizvodna mreža imaju važnu ulogu u razvoju tercijarnog sektora u velikom broju regionalnih ekonomija. Uvoz i izvoz povećavaju

mogućnost zaposlenja u velikoprodaji, maloprodaji, saobraćaju i svim drugim delatnostima vezanim za pružanje usluga proizvođačima i potrošačima. Ovako dolazi do rasta i širenja radne regionalne baze. Sa povećanjem broja zaposlenih, rastu i prihodi u jednoj regiji. Kako se svi ovi procesi odvijaju u okruženju koje je za njih najpovoljnije – u aglomeracijama – to one postaju još privlačnije za regionalne i globalne konkurentske industrije. Sa druge strane, sa povećanjem prihoda u regiji dolazi do rasta zarada i kupovne moći stanovništva što je dovoljan razlog da se stanovništvo usmeri ka ovim prostorima zajedno sa svim zainteresovanim elementima u lancu proizvodnja – trgovina – potrošnja.

RASPODELA GDP PO SEKTORIMA

Učešće pojedinih sektora u GDP drastično varira u prostoru i po ekonomijama.

Tabela 7: Distribucija GDP za izabrane zemlje (1991)

zemlja	Procenat GDP po sektorima, %		
	primarni	sekundarni	tercijarni
SAD	2	30	69
Australija	3	31	66
Meksiko	8	31	61
V.Britanija	2	36	62
Danska	5	28	67
Poljska	8	54	37
Urugvaj	11	32	57
Venecuela	5	50	44
Brazil	10	39	51
Japan	3	42	56
J.Koreja	9	45	46
Filipini	22	35	43
Pakistan	26	26	48
Indonezija	21	39	39
Indija	31	27	42
Kina	28	39	33
Nigerija	37	38	25
Zambija	18	45	37
Zimbabve	20	32	48

Razlike koje se javljaju u distribuciji radne snage po sektorima su neznate naročito ako se radi o srednje i niskorazvijenim državama. Međutim, u slaborazvijenim ekonomijama najveći udeo u GDP je u tercijarnog i sekundarnog sektora, a radna snaga je uglavnom u primarnom sektoru. Ova naizgled, nelogičnost se javlja zbog značaja sekundarnog sektora i to usled:

- relativno niske vrednosti poljoprivrednih proizvoda u odnosu na industrijske
- neefikasna poljoprivreda u srednje i niskorazvijenim državama
- značaj proizvodnje i usluga u dodanoj vrednosti po regijama

Značaj sektorske distribucije je veliki jer mnogi razvojni i regionalni problemi postoje tu usled nedostatka globalne konkurencije kod sekundarnog sektora.

REGIONALNI EKONOMSKI RAST

Stope prosečnog godišnjeg rasta variraju po regionima i po prihodnim grupama.

Tabela 8: *Stope prosečnog godišnjeg rasta GDP*

Regija ili prihodna grupa	Stope prosečnog godišnjeg rasta GDP, %	
	1970-1980	1980-1993
Nizak prihod	4,3	5,7
Nizak prihod (bez Kine i Indije)	4,4	2,9
Nizak-srednji	5,1	1,6
Viši-srednji	5,9	2,7
Ozbiljni dužnici	5,8	1,5
Visoko prihodne	3,2	2,9
Subsaharska Afrika	3,8	1,6
Srednji Istok i S.Afrika	n/a	2,2
L.Amerika i Karibi	5,4	1,9
Evropa i Centralna Azija	5,4	0,4
S.Amerika	3,7	2,7
J.Afrika	3,5	5,2
Istočna Azija i Pacifik	6,9	7,8
svet	3,6	2,9

Niskorazvijene zemlje imaju isti ili viši nivo ekonomskog rasta u odnosu na razvijene zemlje (posebno zemlje Istočne i Južne Azije). Ako se izuzmu azijske zemlje, u ostalim delovima sveta prisutan je opadajući trend u ekonomskom rastu. Zapravo, većina zemalja je u periodu 1980-1993 imala nižu stopu ekonomskog rasta od prosečne svetske (2,9%). Visoke stope ekonomskog rasta u državama Azije su se javile iz više razloga:

- veliki porast domaćih i stranih investicija
- reforme u ekonomiji i promene u trgovinskoj politici
- rapidan porast potrošačkog tržišta
- porast proizvodnje zemalja Pacifičkog ruba u svetskoj proizvodnoj mreži
- prednost radno-intenzivnih grana ovih zemalja u odnosu na druge delove sveta
- rapidan rast u svetskoj trgovini i povećana potražnja za jeftinim azijskim proizvodima

Međutim, kasne devedesete donose veliku krizu ovim privredama i dovode do pada u stopi ekonomskog rasta. Preobimne industrije, prevelike proizvodne kapacitete i veliki inostrani dug doveli su do ruba propasti mnoge države u Aziji. Problem je bio u tome što porast potražnje za njihovim proizvodima nije jednostavno mogao da prati brži porast proizvodnih kapaciteta. Finski sektor se suočio sa brojnim problemima: prekoračenja kredita, pad izvoza, povećanje stranog duga, pad količine stranih investicija. Konsekventno dolazi do pada kursa i problema na finansijskim berzama. Opada kupovna moć stanovništva, rastu inflacione stope, raste broj nezaposlenih, ... dakle, ekonomski rast je u ovom slučaju doveo do

ekonomske kontrakcije, a najviše su bili pogođeni: Japan, Indonezija, Malezija, Tajland, Filipini.

Finansijska kriza u Aziji imala je svoje posledice i na drugim geografskim širinama, a pre svega na ekonomiju SAD (rast dolara i tražnja za ovom valutom značilo je skuplju američku robu za azijske kupce). To je bio značajan udar za američku privredu jer je oko 30 % američkog izvoza okrenuto ka azijskom tržištu.